

BURAI ERZSÉBET

MOTÍVUMOK ÉS TÉMÁK A CSÁSZÁRKORI GÖRÖG EROTIKUS ÉS MIMÉTIKUS FIKTÍV LEVÉLGYŰJTEMÉNYEKBE

Dolgozatomban a fiktív levelek egy szűkebb csoportját vizsgáltam, a mimétikus és erotikus leveleket. Bár több szerző nevéhez kötődik ilyen gyűjtemény, összesen öt alkotó gyűjteménye maradt ránk: Klaudiosz Ailianosé, Alkiphróné, Philostratosé, Aristainetosé és Theophylaktos Simokat(t)ésé.

1. ALKIPHRÓN

A halász levelek tematikája nem túl változatos: megtaláljuk itt a halászok életének gondjait (1, 2, 3, 5, 8, 9, 10, 13, 14, 20), a kölcsönkérést és -adást (7, 17, 18, 19) és a várost mint a kikötő vagy tengerpart ellenpólusát (4, 6, 15). A földműves levelek is három csoportra oszthatók a bennük szereplő témák alapján: a földművesek életének nehézségei (1, 2, 3, 4, 5, 10, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 26, 33, 36), kölcsönkérés és -adás (3, 12, 20, 27, 29) és a város mint a falu ellenpólusa (8, 11, 13, 14, 17, 22, 28, 30, 31, 32, 34, 35, 37, 38). A paraziták leveleiben négy különböző téma szerepel: az élősdik életének viszonyosságai (1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 30, 31, 32, 37, 38, 39, 40, 41, 42), a paraziták jótettetei (5, 26, 27, 28, 33), a tolvaj parazita (10, 11, 16, 17, 20) és végül az ideális gazda (29). A hetéra-levelek témáik alapján a legváltozatosabbak: a hetéra dicsérete (11, 5. töredék), elutasítás vagy a szerelmes becsapása (7, 8, 9, 10, 15, 17), a szerelem ereje (2, 16, 18, 19), a rivális nő gyalázása (5, 6, 12), a szerelem és a természet (13, 14), a hetérák életének kellemetlenségei (3, 4) és a szerelmesek közti évdés (1).

2. AILIANOS

A gyűjtemény vizsgálatával kapcsolatban arra az eredményre jutottam, hogy a szerző a húsz levelet a levélregényekhez hasonlóan szerkesztette meg: több levél összetartozik, és az egész gyűjtemény az utolsó levél mondanivalóját előlegezi meg, ami nem más, mint a földműves élet dicsérete.

3. PHILOSTRATOS

Philostratos kapcsán arra az eredményre jutottam, hogy a fiúknak címzett homoerotikus levelek kapcsán az AP XII. könyvének, főképp Stratón epigrammáinak hatása is jelentős (pl. a rózsamotívum, amelynek egész korábbi szimbolikája megjelenik a gyűjteményben: ezt Philostratos új motívumokkal is gazdagítja). Vizsgálatom alapján a gyűjteményben az alábbi témák (a rózsák, a haj, a szem és a pillantás, a szőr, 'ne viselj lábbelit', 'ne légy haragos, mert az elcsúfít', az idegen védelme, a szegény védelme, 'honnan származol', 'ne fessd magad', a női szépség leírása, a prostituált (fiú, nő egyaránt) dicsérete) mellett az a következők szerepelnek még: viszonzatlan szerelem, közeledés elutasítása, gondozás nélkül viruló szépség, házasságtörés. Az összetartozó levelek vizsgálata során pedig az derült ki, hogy vannak olyan levelek (1-2, 3-54, 4-21, 7-23, 9-63, 14-35, 16-61, 19-38, 20-46), amelyeknek csak a témája azonos, és vannak olyanok is (5-47, 8-28, 17-55, 18-36, 22-27, 24-25, 26-64, 34-35, 45-49, 54-55, 56-57, 67-71), amelyekben a levelek szerkezete is egybevág vagy nagyon hasonló. E vizsgálatok világítottak rá arra is, hogy a 34. és 62. nem két önálló, hanem összetartozó levél.

4. ARISTAINETOS

E fejezetben megelégedtem azzal, hogy a műfaj e jelentős alkotójának egy motívumát, nevezetesen rózsamotívumot kövessem nyomon. A rózsák nyolc levélben szerepel (I,1, I,3, I,10, I,12, I,19, II, 1, II,19, II 21). Összegezve Aristainetosnál négy levél (I,1, I,3, I,10, II,19) esetében a rózsák vörös színe szolgál alapul hasonlatokhoz (arcszín, a koszorú virágainak színe és az alma színe), egy levélben a lány lehelete rózsák- és almaillatú (I,12) egy levélben (II,19) a jóképű fiatal fiú, Hippothalész érkezik kedveséhez rózsakoszorúsan. Ez a virág, mint Philostratosról tudjuk (1. levél) illik a jóképű fiúhoz. Egy (II,1) levél a rózsák és a nők között von párhuzamot: mindkettő

virágzása rövid, és ezt a röpke időt ki kell használni. Az utolsó levélben (II,21) pedig a rózsza a nő szépségének kiemelésére szolgál.

5. THEOPHYLAKTOS

Theophylaktos gyűjteményének szerkesztési elve, t.i. a levélfajták váltakozása élvezetes irodalmi csemegévé teszi a művet. A földműves levelek valóban kissé sematikusak, ahogy erre a bennük szereplő motívumok elemzése is rávilágított. Ezeket három csoportra oszthatjuk: a leggyakrabban előforduló motívum, hogy a földművelésből nehéz megélni és a földműves életét sok dolog keseríti meg, a kölcsönkérés és -adás és kölcsönös segítségnyújtás is több levél témája, és végül egy levél alapgondolata a város, mint a falu negatív ellenpólusa. A hetéra levelek nem olyan jól szerkesztettek, mint Philostratos remekei vagy Aristainetos milétosi történeteket idéző episztolái. Több levél témája a szerelem ereje, amelyek közül két levélben természeti példákat alkalmaz (a mágnes és a vas közti szenvedélyes szerelem mint saját szerelmének példája, a datolyapálma, amely az emberekhez hasonlóan képes szerelmi vágyat érezni). Három levelet (60,63,66) az erkölcsi levelekkel rokonít az a tény, hogy témájuk a szerelem és a filozófia kapcsolata: a szerelmes képtelen filozófiával foglalkozni, de ha valaki képes erre, akkor nem szerelmes. Több levél témája a közeledés visszautasítása vagy a szerelmi csalódás. Ezen belül csak Theophylaktosnál szerepel (9, 33, 54, 72) amotívum. A szórakoztató történetek mellett szerepelnek komoly morális problémával foglalkozó levelek is (pl. a magzatelhajtás a 30. levélben, a valódi szerelem fogalma a 42. levélben stb.). Az erkölcsi levelekben azonban egy-egy természeti, történeti, mitológiai képből kiindulva etikai kérdésekkel kapcsolatban útmutatást kapunk arról, miként élhetünk boldogan és erkölcsi tekintetben helyesen.

Formai tekintetében tehát ugyanazon a nyelven és módon szólal meg, mint négy századdal korábban élt szofista vagy rétor elődei (Alkiphrón, Ailianos és Philostratos), és ha nem is egyenrangú a görög irodalom klasszikusaival, egyetértek J. F. BOISSONADE (*Theophylacti Simocattae Quaestiones Physicae et Epistulae*, Paris 1835), a theophylaktosi *corpus* egyik modern kiadója véleményével, aki szerint „*scriptor non iniucundus, nec ut in mala aetate malus*”.

Összegezve, amit a francia tudós állít Theophylaktosról, az érvényes a műfaj többi képviselőjére is, akik a mimetikus és erotikus genosz keretein belül a műfaj adta lehetőségekkel kísérleteztek, és ennek eredményeképp mindegyikük más hangon szólalt meg: Alkiphrón négy kötetében négy különböző foglalkozás reprezentánsát juttatta szóhoz (kiegészítve a komédia néhány más ismert szereplőjével pl. a katonáéval), Ailianos egy jól megszerkesztett gyűjteményben még ennél is több szereplőt léptet fel. Philostratos prózában írt szerelmi elégiákkal, Aristainetos erotikus novelláival, Theophylaktos Simokat(t)és pedig az erotikus és földműves levelek közé illesztett erkölcsi levelekkel tűnt ki: ez utóbbiakban a bizánci szerző a filozófusokat is szóhoz juttatta.